

מאמר ג'

למען יאריכון ימיה

בענין הארכת הדין של "אחד"
בקריאת שמע.

מאתי הצב"י יצחק בן לאאמור"ר הרה"ג (נחום)
נסים זצ"ל רצאפי יצ"ו
ראש כולל "פעלת צדיק"
בני ברק

דְּבָרִים אֲחָדִים

מֵאֲמָר זֶה מֵיָסֵד לְבִרְר הַדֶּרֶךְ הַנִּכּוֹנָה שֶׁל הַהֲאָרָכָה, שֶׁהִיא בְּדִל"ת רַפּוּיָה וְזֻקָא כְּפִי הַהֲלָכָה, מֵהַגְמָרָא וּמֵהַפּוֹסְקִים רִאשׁוֹנִים וְאַחֲרוֹנִים מַעֲרָכָה לַקְרָאת מַעֲרָכָה, אֲשֶׁרִי הַלּוֹמֵד וְהַמְלַמֵּד לְשִׁמּוֹר וְלַעֲשׂוֹת וּלְקַיֵּם, וְזֹאת הַבְּרָכָה, מֵאֲרִיכִים לוֹ יָמָיו וְשָׁנוֹתָיו אֲשֶׁרִי מִי שְׁזָכָה, אֲשֶׁרִי הָעַם שְׁפָכָה.

וְדַע כִּי רַב הַדְּבָרִים שֶׁבִּמְאֵמָר דִּלְקָמֶן לְקוֹחִים מִתּוֹךְ סִפְרֵי הַקָּטָן בְּאֵרוֹת יִצְחָק עַל פֶּסְקֵי מַהֲרִי"ץ כָּרָךְ רִאשׁוֹן שֶׁיֵּצֵא לְאוֹר בְּשָׁנַת הַתּ"ש"מ, בְּהִלְכוֹת קַרְיַת שְׁמַע סְעִיף קָטָן ח' מִדֶּף קע"ג - קע"ט.

אֵלֶּא שְׂרָאָה לְנִכּוֹן יְדִידֵי הַנַּעֲלָה הָרַב נִיסָן שְׂרוֹנִי גַר"ו, מַחְבֵּר סֵפֶר "אֵם לַמִּקְרָא", שֶׁיֵּשׁ חֲשִׁיבוֹת וְתוֹעֲלֵת גְּדוּלָה יוֹתֵר שֶׁיְהִיוּ הַדְּבָרִים מְדַפְּסִים מִחֲדָשׁ בִּמְאֵמָר נִפְרָד וְלֹא מִבְּלָעִים בְּתוֹךְ סֵפֶר גְּדוֹל, וְעוֹד הוֹסִיף וְשָׁלַב בְּתוֹכָם מֵהַדְּבָרִים שֶׁהִשְׁלַמְתִּי עֲלֵיהֶם בְּסִפְרֵי הַקָּטָן שׁוּלֵי הַמַּעֲיֵל שֶׁיֵּצֵא לְאוֹר בְּשָׁנַת הַתּשנ"ג, סִימָן ו' סְעִיף קָטָן נ"ט דֶּף ר"ח ר"ט. גַּם רָצָה וְהוֹסִיף נֶפֶךְ מִדִּילִיָּה בְּחֻתִּימַת שְׁמוֹ נש"ר, וְהִסְפַּמְתִּי לָכֶּה בְּלֵב שְׁלֵם וּבִנְפֶשׁ חִפְצָה אַחֲרֵי שֶׁעֲבַרְתִּי לְפִיּוֹם רַהֲטָא עַל מַה שֶׁעָרָה, הִשְׁלַמְתִּי וְתַקְנִיתִי קִצָּת, וְקִרְאתִי לוֹ שֵׁם "לְמַעַן יֵאָרִיכוֹן יָמֶיךָ". וְלַפְעָלָא טָבָא אָמִינָא יֵשֶׁר, יְפּוּצָו מַעֲיִנוֹתֵינוּ חוֹצָה בְּרַחוּבוֹת פְּלָגֵי מַיִם, מְנִי וּמְנִיָּה מִסְתַּיֵּעָא מִלְתָּא וְנִזְכָּה לְאוֹר פְּנֵי מֶלֶךְ חַיִּים.

הַיּוֹם ו' בִּכְסֵּלוֹ הַתּשנ"ט לִיצִירָה ב' ש"י לְשִׁטְרוֹת.

הַצַּב"י יִצְחָק רִצְאָפִי

כָּל הַזְכוּיוֹת שְׁמוֹרוֹת לַמַּחְבֵּר וְלַעוֹרֵךְ

מאמר למען יאריכון ימיו

הלכה פסוקה בשלחן ערוך הלכות קריית שמע (סי' ס"א סעיף ו'), צריך להאריך בחי"ת של אחד כדי שימליך הקדוש-ברוך-הוא בשמים ובארץ, שלזה רומז החטוטרת שבאמצע גג החי"ת, ויארץ בדל"ת של אחד שעור שיחשב שהקדוש-ברוך-הוא יחיד בעולמו ומושל בד' רוחות העולם, ולא יארץ יותר מכשעור זה. ומבאר באחרונים שיארץ בחי"ת שעור שלישי ובד' כשעור שני שלישים. ויש אומרים שלא יארץ בחי"ת כלל רק יכון הכל בדל"ת, וכמו שכתב המשנה ברורה שם סעיף קטן י"ח.

וכדי לדעת כיצד הוא האפן הנכון בהארכת דל"ת זו, נבאר דין זה ממקורותיו, בעזרת המשלח בנחלים מעינותיו:

א. עקרא דהא מילתא בגמרא בברכות דף י"ג: תניא סומכוס אומר, כל המאריך באחד מאריכין לו ימיו ושנותיו. אמר רב אחא בר יעקב ובדלי"ת. אמר רב אשי ובלבד שלא יחטף בחי"ת. ר' ירמיה הוה יתיב קמיה דר' חייא בר אבא. חזיה דהוה מאריך טובא. אמר ליה כיון דאמליכתיה למעלה ולמטה ולארבע רוחות השמים, תו לא צריכת, עד כאן. וכן הוא בירושלמי דברכות פרק ב' הלכה א', תני צריך להאריך באחד, רב נחמן בר' יעקב אמר ובלבד בד'. סומכוס בר' יוסף אומר, כל המאריך באחד מאריכין לו ימיו ושנותיו בטובה. ר' ירמיה הוה מאריך סגין. אמר ליה ר' זעירא לית את צריך כל הכין, אלא כדי שתמליכהו בשמים ובארץ ובד' רוחות העולם, עד כאן. והובא דבר זה גם במדרש הגדול פרשת ואתחנן בכמה שנויים מבגמרא שלפנינו, יעין שם. והנה בטור סימן ס"א כתב בשם הירושלמי בזה הלשון, אמר רב נחמן בר' יצחק ובלבד שידגיש בדלי"ת, שלא תהא כרי"ש ונמצא מחרף, עד כאן.

וְכַתֵּב עַל זֶה הַבֵּית יוֹסֵף, וְנִרְאָה שֶׁעַל פִּי זֶה הִירוּשָׁלַיִם נוֹהֲגִים הָעוֹלָם לְהַדְגִּישׁ הַדְּלִי"ת יוֹתֵר מִדְּאִי. וְאִין צָרָה, אֲלֵא כָּל שְׂמִדְגִישׁ בָּהּ קִצֵּת סָגִי, דִּתּוּ לֹא דְמִיָּא לְרִי"ש, עַד כָּאן. וְכִבֵּר כְּתָבוֹ הָאֲחֵרוֹנִים דִּהֲאִי יִדְגִישׁ לָאוּ דוֹקָא, שְׁהֲרִי אִין בָּהּ דְּגִישׁ, וְגַם בְּדִגְשׁ מִשְׁמַעוֹ לְשׁוֹן שְׂמִיחָה כְּמוֹ וַיִּחַד יִתְרוֹ וְכוּ', רַק רוֹצֶה לִּזְמַר לְהַטְעִימָה יָפָה בְּפָה, וְהוּבְאוּ דְבָרֵיהֶם בְּכַף הַחַיִּים שֶׁם סְעִיף קָטָן ל"א. (וְכִיּוֹצֵא בְּזֶה כְּתָב הַפְּרִי מְגִדִּים סִימֵן קכ"ה דְּעִי"ן צָרִיף לְהַדְגִּישׁ יוֹתֵר מֵאֶל"ף. וְבוֹדֵאִי שְׂאִין כְּוֹנְתּוֹ לְדִגְשׁ מִפְּשׁ, שְׁהֲרִי אֲדַרְבָּה, אוֹתִיּוֹת אַחֵה"ע אִינֵן מְקַבְּלוֹת דְּגִישׁ. וַיִּדּוּעַ שְׁהַפְּרִי מְגִדִּים הִיָּה מִדְּקָדֵק, כְּפִתְבָּאָר מִהַקְדָּמָתוֹ לְחַבּוּרוֹ. אֲלֵא כְּוֹנְתּוֹ דִּהֲבֵרַת עִי"ן עֲמָקָה בְּחַתּוּכָהּ בְּגֵרוֹן, וְכְמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּסִפְרָא לְחַם הַפָּנִים בְּסוֹף סִפְרָא יְשׁוּעוֹת חֲכָמָה דָּף קמ"ה. וְעִי"ן עוֹד בְּ"בִגְד לְלִבֵּשׁ" לְהַאֲדָר"ת, בְּסוֹף לְבוּשׁ הַתְּכֵלֶת). וְהַחִיד"א בְּסִפְרָא טוֹב עִי"ן סִימֵן ח"י אוֹת ל"ג הִבִּיא בְּשֵׁם מִהַר"ד קוֹרְדִּינָאֵל"י שֶׁכְּתָב, סְעִיף זֶה קָשָׁה מְאֹד וְאִין לוֹ הַבְּנָה, דָּאֵף עַל פִּי שְׁהַדְלִי"ת וְהֲרִישׁ הֵם דּוֹמוֹת קִצֵּת בְּתִמּוּנָתָם, מִכָּל מְקוֹם יֵשׁ הַבְּדֵל גָּדוֹל בִּינֵיהֶם וְכוּ', עַד כָּאן, עִי"ן שֵׁם.

[וּבְסִפְרָא לְחַם הַבְּכּוּרִים (דף צ"ט). כְּתָב לִישָׁב, וְזוֹ לְשׁוֹנוֹ: וְאַחֲרֵי כֵן רָאִיתִי לְהַרְבֵּי חֲקָרֵי לֵב בְּחֻלְק אוֹרַח חַיִּים סִימֵן טו, שֶׁהִבִּיא מִעֲשֵׂה מִשׁ"ץ שְׁנִלְב"ע, וְרָצָה בְּנוֹ לַעֲמֹד בְּמִקְוָמוֹ, וְהִיָּה קוֹרָא הַדְּלִי"ת רְפוּיָה כְּרִי"ש, וְזֶהוּ עֲצָמוֹ הַנִּדּוֹן דִּידּוֹ, וְלִכְּנֵן אִם אֶפְשָׁר שְׂיִמְצָא בְּעוֹלָם אֵיזָה מְקוֹם שְׂאֲנָשִׁי מִבְּטָאִים הַדְּלִי"ת רְפוּיָה כְּרִי"ש, הִנֵּה נִתְקַיְּמוּ דְבָרֵי הַטּוֹר לְאוֹתוֹ מְקוֹם שְׂצָרִיף לְהַדְגִּישׁ הַדְּלִי"ת שְׁלֹא תִרְאֶה כְּרִי"ש, שֶׁהִגַּם שֶׁהִיא רְפוּיָה מוּטָב לְקִרְוָתָהּ דְּגוּשָׁה מְלֻקְרוּתָהּ כְּרִי"ש חֵס וְשְׁלוֹם, וְדִי בְּזֶה, עַד כָּאן לְשׁוֹן לְחַם הַבְּכּוּרִים. וְכֵן אֵיתָא בְּסִפְרָא חֲסִידִים סִימֵן י"ח, יֵשׁ מְגִמְגִּמִּין בְּלִשׁוֹן וְקוֹרִין לְחִי"ת ה"א, וְלִשְׁי"ן סִמָּן, וְלִקו"ף טִי"ת, וְלִרִי"ש דְּלִי"ת, וּמִבִּיאֵי אֵלֶיהָ רַבָּה סִימֵן רל"ב. נש"ר.]

וְהִנֵּה מוֹצֵא דִין זֶה שֶׁכְּתָבוֹ הַטּוֹר בְּשֵׁם הִירוּשָׁלַיִם וּבְבֵית יוֹסֵף כְּתָב שֶׁהוּא בְּפָרֶק ב', בְּקִשְׁתִּיהוּ שֵׁם וְלֹא מִצְאָתִיהוּ. אֲמִנָּם נִרְאִין הַדְּבָרִים שֶׁבְּמִקְוָם הָאֵל דְּאֵיתָא לְפָנֵינוּ בִּירוּשָׁלַיִם רַב נַחֲמָן בַּר יַעֲקֹב אָמַר וּבְלִבְד בְּדִלִי"ת, הִיָּה כְּתוּב לְפָנָיו אָמַר רַב נַחֲמָן בַּר יַצְחָק וּבְלִבְד שְׂיִדְגִישׁ בְּדִלִי"ת [וְאִכּוֹ הַרְאֵב"ה (בְּרִכּוֹת ס"ז מו) וְהַמְּוֹדֵב (ס"י לח) גִּירְסָתָם: וּבְלִבְד שְׂיִדְגִישׁ בְּדִלִי"ת. נש"ר]. [וְרָאִיתִי בְּסִדֵּר עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עֲמוּד פ"ב שְׂצִינֵן הַמְּקוֹר לְזֶה בּוֹיָקְרָא רַבָּה דָּף קפ"ו. וְצָרִיף חֲפּוּשׁ]. וּמִכָּל מְקוֹם הַדְּבָרִים צָרִיכִים יָשׁוּב.

גם אי אפשר להאריך בה בדלי"ת אלא אם כן תהיה רפויה, וכמו שכתב מהר"ם לוינאנו בספר שתי ידות דף ק"ו, והובאו דבריו בשערי תשובה סק"ח ובכף החיים שם סעיף קטן ל"א (וע"ע להלן ד"ה וראיתי) וזה לשונו, אין לקרותה בדגש דמשמע די, כמו די מחסורו, אלא רפויה, כי כן נתנה לנו אלהינו ואין לנו להפך דברי אלהים חיים להדגיש מה שרפה. ובדגש נשמע אז אשמח, כמו ויחד יתרו ונמצא שאמר אז אשמח ולא קים מצות יחוד ה', עד כאן. [ומעין זה כתב גם הרמד"ל והובאו דבריו בלחם הפנים צח: צט, עין שם. נש"ר] וכן הוא קבלת הקריאה בידינו מאבותינו בדלי"ת זו, דיש אצלנו קהלה קדושה תימן יגן עליה אלקים הבחנה בכל דוכתי בין קריאת דלי"ת דגושה לבין רפויה, [ואפן קריאת הדל"ת הרפויה אצל התימנים מבאר במחברת התיג'אן, וזו לשונו: "מוצאה על ידי ראש הלשון כשנלחצת בקלות בין השנים העליונות והתחתונות" (והיא כמו האותיות TH באנגלית שבמלים THE, THAT, ועוד). נש"ר]

ובדלי"ת זו שהיא רפויה כאמור, מאריכים משך קריאתה, ובאפן זה אין מתקלקלת קריאתה להיות כצירי אלא כשוא נח, (שכל אות אחרונה בתבה נקראת כשוא נח). וכן הוא קבלת הקריאה בפי קהלה קדושה בכל וסוריא יגן עליהם אלקים. מה שאין כן בדגש, כפי שמבטאין בשאר קהלות שאין להם הבחנה בין דגושה לרפויה, לא שיהי להאריך בקריאתה אלא אם כן יקראנה בצירי אחד, או יקדים לה אל"ף אחאד, שלא כמשפט. וכן כתב הרב בן איש חי שנה א' פרשת וארא סעיף י' וזה לשונו: אף על פי דאמרנו לעיל שיאריך בד', צריך להזהר שלא יתיז הדלי"ת בחזק, שנראה כאומר דא, אלא יאריך בה במבטא רפויה ולא דגושה, עד כאן. וכן כתב בכף החיים על השלחן ערוך סימן ס"א סעיף קטן כ"ו, לא יוכל האדם להאריך בדלי"ת אם לא תהיה רפויה וכו' ועין שם. ושניהם, דהינו הרב בן איש חי והרב כף החיים מבני בבל נינהו, ולכן ידעו במבטא דלי"ת רפויה, וכמו שהיא קבלת קריאתה גם אצלנו בקהלות תימן, כאמור. וכן נראה שהיה קורא מהר"ם לוינאנו הנזכר, שכתב לקרותה ברפה לא בדגש. ומצאתי שפבר רבנו נתנאל בן ישעיה מחכמי תימן הקדמונים העיר על זה בספרו אור האפלה פרשת ואתחנן, שאי אפשר להאריך בה אלא אם כן תהא רפויה, עין שם.

[ומבטא התימנים בזה מוכח ומכרח מספר יצירה, ששם נאמר (בפרק ב' משנה א'): עשרים ושתים אותיות יסוד, שלש אמות ושבע כפולות, עד כאן. ובפרק ד' משנה א' מבאר: שבע כפולות בג"ד כפר"ת... מתנהגות בשתי לשונות שהן כפול של תמורות: ב"ב, ג"ג, ד"ד, כ"כ, פ"פ, ר"ר, ת"ת, תבנית רך וקשה. עד כאן לשונו. הרי מבאר, שהאותיות בג"ד כפר"ת שונות במבטאן בין דגוש לרפה (ובאות ר' נשכחה ההבחנה בין דגוש לרפה בכל העדות), שהדגוש הוא קשה, כלומר שאי אפשר להאריך בקריאתו, כי הוא נעצר במוצא הפה, והרפה הוא רך, שאפשר להאריך משך קריאתו בשוא נח, (מה שאין כן בשאר האותיות שהדגוש והרפה לא גורמים עצירה במוצא הפה או אפשרות להארכה), והבחנת התימנים בין דל"ת דגושה לרפויה היא תבנית רך וקשה ממש, נש"ר].

ב. כל קביל דנא כתב הב"ח על הטור בסימן ס"א וזה לשונו, צריך להאריך בד' דאחד, פרוש כשידגיש בד' יאריך בנשימת הרוח שמוציא מפיו שעור שיחשב בלבו וכו' ולא כאותן המאריכין בד' פנקדת הצירי תחת ד' ומפסידין הכונה, וכן קבלתי ממורי החסיד הרב הגדול מהר"ש זכרוננו לברכה מלובלין, עד כאן. והביאוהו כמה אחרונים. וכן פסק בספר חיי אדם כלל כ"א סעיף י"א וזה לשונו, יאריך באחד ולא יאמר כמו שאומרים ההמון (אחדע) שדוחקין הד' כאלו היא בסגול, אלא יאמר התבה כתקונה, רק יאריך בנשימה ואז יכון, עד כאן. וזה לשון ספר אשל אברהם (מבוטשאטש) צריך להאריך וכו' קבלתי ממורי חמי שהנכון כמו שכתב בתרומת הדשן בשם דיוק מלשון רש"י עליו השלום שמשך של נשימה לבד הוא כדי פונת המלכה להשם יתברך בשמים וארץ ורוחות העולם, והברת האותיות יהיה פשוט בלי שום שנוי כל דהוא, וכן אני נוהג, עד כאן. הנה נדחקו לפרש שהכונה להאריך בנשימה מאחר דלא מצאו דרך לפי מבטאם להאריך בקריאתה ממש, ולעניות דעתי אין זה מובן מאי מהניא נשימת הרוח זו לצרפה ולשיכה לדלי"ת, שבה צריך לכוון. הגם אמנם דבקריאת האותיות יוצא אויר מן הפה, אבל מה שפאריכין לנשם יותר מזה, אין לו קשר לקריאתה. ובפרט להמבאר בגמרא דר' ירמיה הוה מאריך טובא וכו' דלפי פרושם רוצה לומר דהיה מנשם זמן רב אחר זה ותמיהא מילתא. מה שאין כן לפי מבטאנו בד' רפויה אתי שפיר, דההארכה היא בגוף בטוי הדלי"ת, ויתבארו להלן עוד ראיות לזה, ואפשר להאריך

בבטויה זמן רב. ומה שכתב באשל אברהם זאת בשם התרומת הדשן עין לשון תרומת הדשן להלן שלא נזכר כלל נשימה. ומהא דכתב בילקוט ראובני והובא דבריו בכף החיים סקכ"ז וזה לשונו, מי שפאריך בד' של אחד, הכל פיו היוצא ממנו עושה תל תלולה מהארץ עד לרקיע העובר דרך ז' רקיעים, עד כאן, ליכא הוכחה דקאי על הנשימה אחר הוצאתה מן הפה, דשפיר יש לומר דהינו בשעת בטוי הדל"ת הרפויה שיוצא אור מן הפה כל משך הארכתה. וכן הבין הרב פה החיים פיעין שם.

עוד יש אחרונים שישובו על מדוכה זו ופרשו בגונא אחרין דהארכה זו היא בפונה, שכן כתב ביוסף אמן (י"ז) סימן כ"ג וזה לשונו, אין להאריך בקריאת הד' מפני שאז צריך לקרואה כאלו יש לה נקדה ואז לא יהיה לאחד שום משמעות, רק אחר גמר מלת אחד יכון בשתיקה כנזכר לעיל, עד כאן. וכן כתב בספר יסוד ושרש העבודה שער ד' פרק ה' וזה לשונו, תכף כשיסיים תבת אחד יכון במחשבתו בשמחה עצומה עד מאד בכל עץ כחו בזה הלשון: אני מאמין באמונה שלמה וברורה ואמתית שאתה יחיד ומיוחד וכו', עד כאן. עוד כתב שם אחר זה, אף שמשלשון זה הקדוש בכמה מקומות משמע שחיוב של מסירת נפש בפסוק זה דוקא בתבת אחד, דבפרשת משפטים דף קי"ט ע"א זה לשונו ומיוחד להקדוש ברוך הוא בכל יומא למהוי מיתתיה באחד פגונא דשחיטת בהמה בתריסר בדיקות דספין ובספין דאנון אח"ד וכו', עד כאן לשונו. גם בפרשת צו דף ל"ג זו לשונו בכל יום ויום צריך בר נש לאזדהרא בתיובתא ולממסר רוחיה לגביה דיפוק באחד וכו' עד כאן לשונו. ובהקדמת התקונים דף י': זה לשונו בקצור, והאי איהו רחימוי דמאריה מאן דמסר נפשיה באחד ברחימו דמאריה וכו' עד כאן לשונו. הנה משמעות לשונם יורה שמסירות נפש יהיה בתבת אחד דוקא, אף צריכין אנו לומר שבודאי אין הפונה בזה שיאריך בהברת התבה דאחד עד שיכון המסירות נפש הנ"ל, כי מן הנמנע הוא ובלתי אפשרי שיאריך באות ח' דאחד כל כך וגו' כי לא תשלם הברת המלה באות ח' אלא בהברת אות א' וכו' (מובא להלן ד"ה "והנה" השני) אף בודאי שכונת הזהר לממסר נפשיה באחד רוצה לומר בהארכת כונת תבת אחד. ולכן צריך שתצא מפיו תבת אחד מפרש במבטא

ויכון פרוש המלות וכו' ובגמרא מחשבתו יקבל על עצמו מסירות הנפש וכו' עד כאן. וכן כתב הגר"ז בשלחן ערוך שלו סעיף ז' וזה לשונו, צריך להדגיש בד' שלא תהא כרי"ש וכו' שיטעיקמנה בפה יפה וכו'. ומה שאמרו להאריך בד' של אחד לא אמרו להאריך ולמשך בקריאת הד', שהרי כל אות שבסוף התבה ואין נקודה תחתיה, היא נחטפת לגמרי [ויש להעיר דכשיש תחתיה נקדת שוא כגון וישת מן היין וכיוצא בזה, נחלקו המדקדקים אם הוא נח או נע, וכןזכר בבארות יצחק הלכות קריאת שמע סעיף קטן ו'. יב"ן] אלא יאריך במחשבתו להמליכו בד' רוחות בקריאת הד', ואחריה בטרם שיתחיל ברוך שם, עד כאן. וציין על זה המקור שם, רש"י ספ"ד דפסחים, הרב רבינו יונה, בית יוסף, תרומת הדשן, מגן אברהם סימן קכ"ח סעיף קטן ע"ג.

ג. והנה דברי רש"י בפסחים נו. הם בענין אנשי יריחו שהיו כורכין את שמע, ואמרי' התם כיצד היו כורכין, אומר שמע ישראל וגו' ה' אחד ולא היו מפסיקין, דברי ר' מאיר. ר' יהודה אומר מפסיקין היו, אלא שלא היו אומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. ופרש רש"י ולא היו מפסיקין, בין אחד לוֹאֶהֱבֵת, אף על פי דצריך להאריך באחד ולהפסיק בין קבלת מלכות שמים לדברים אחרים שכל אחד מקבל עליו ואומר אחד הוא אלהינו בפסוק ראשון, ופסוק שני לשון צוֹאֶה הוּא. עד כאן. [בדקדוקי סופרים מביא מרש"י כתב יד לוֹאֶהֱבֵת וצריך וכו' ועין שם. והב"ח הגיה, לוֹאֶהֱבֵת, רוֹצֶה לומר אין מאריכין דצריך להאריך וכו']. וכונת רש"י במה שכתב ולהפסיק בין קבלת מלכות שמים וכו' הינו לומר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד כדמוכח ממאי דכתב מעיקרא דלא היו מפסיקין בין אחד לוֹאֶהֱבֵת, ואליבא דרבי מאיר לא היו מאריכין באחד וגם לא היו אומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, ולרבי יהודה היו מאריכין באחד, רק ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד לא היו אומרים וכמבאר פן בהדיא בפרוש תלמידי רבינו יונה בפרק ב' דברכות בשם רש"י בזה הלשון, מאי דאמר רבי מאיר שלא היו מפסיקין, רוֹצֶה לומר שלא היו מפסיקין כלל בין אחד ובין לוֹאֶהֱבֵת, שלא היו אומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, וגם לא היו מאריכין בד', ור' יהודה אומר מפסיקין היו, כלומר מאריכין היו בד' אלא שלא היו אומרים

ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, עד כאן. אלא שרבינו יונה הקשה על פרוש רש"י דאם כן לא הוה ליה לר' יהודה לומר לשון מפסיקין היו אלא מאריכון היו. לך כתב דפרוש דברי רבי מאיר לא היו מפסיקין רוצה לומר שלא היו קורין אותה בטעמים. על כל פנים מדברי רש"י הנזכרים לעיל נראה דאין שום הכרע מהם שההארכה היא במחשבה, ואדרבה, כשם שברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד קרי ליה הפסק והוא בדבור הפה, כמו כן היא ההארכה בד' בפה.

ואם נפשך לומר דרש"י לא מיירי כלל לענין ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, ומה שכתב ולהפסיק בין קבלת מלכות שמים וכו' קאי אמה שכתב להאריך באחד, ורוצה לומר דהארכה זו מקריא הפסק, אף שבודאי רבי מאיר סבירא ליה דברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד נמי לא היו אומרים וכמו שכתב רש"י בעצמו בהדיא דלא היו מפסיקין בין אחד לואהבת, ובזה פליג אר' יהודה, דלרבי יהודה רק ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד לא היו אומרים ולרבי מאיר גם באחד לא היו מאריכון, לבד מה שלא היו אומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, אלא דרש"י סובר דר' מאיר לא איירי רק לגבי אריכות הד' דבהא מילתא פליג אר' יהודה, ולפי זה לשון הפסק דקאמר לא קאי כי אם לענין אריכות הד' ושפיר קרי ליה הפסק, אליבא דשיטת הגר"ז וסיעתו דהארכה זו אינה אלא במחשבה, דאף על גב דממליך להקדוש-ברוך-הוא בהארכה זו, מכל מקום איכא הפסק מצד הדבור. אמנם לא מסתברא לפרושי הכי מכמה טעמי. חדא דבשלמא אם היו דברי ר' מאיר באים אחר דברי רבי יהודה שפיר יש לומר הכי, מה שאין כן השתא דדברי רבי מאיר מקדמים לו, מכרח לומר דרבי מאיר איירי בתרוייהו. ועוד דמלשון רש"י בסוף דבריו לא נראה כן, שכן כתב דפסוק ראשון הוא קבלת מלכות ופסוק ב' הוא צווי. אם כן בודאי דקאי זה גם לענין ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד שבינתיים. ועוד דאם כן מאי קא מקשי רבינו יונה אפרוש רש"י ממאי דקאמר רבי יהודה מפסיקין היו דהוה ליה למימר מאריכון היו, הלא רבי יהודה נקט כלשונו של רבי מאיר. ובשלמא אם נאמר דרבי מאיר איירי בתרוייהו וקרי לזה מפסיקין, אם כן רבי יהודה

דמוּדה ליה בַּחֲדָא דְהִינוּ בְרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד, וּפְלִיג בַּחֲדָא דְהִינוּ ד' דְּאַחַד, לֹא הוּא לִיה לְמִימַר מִפְּסִיקִין הָיוּ אֱלֹא מֵאֲרִיכִין הָיוּ וְשִׁפּוּר קֵא מְקֻשִׁי [מִיָּהוּ זֶה אֵינוֹ רְאִיָּה כָּל כֶּף, דְּאַפְשָׁר דְּלִפְנֵי רַבִּינוּ יוֹנָה הִיָּה גִסְחָא אַחֲרֵת בְּפִרוּשׁ רִש"י שֵׁם כְּפִי שִׁירָאָה הַמַּעֲיִן שֵׁם].

וְהַמָּגֵן אֲבִרָהֶם בְּסִימָן קכ"ח סְעִיף קָטָן ע"ג כָּתַב עַל דְּבָרֵי הָרַמְ"א בְּהֶגְהָה שֵׁם, וְנוֹהֲגִין שְׂמֵאֲרִיכִין בְּנִגּוּן אֱלֹו הַתְּבוּת כִּי כָּל אַחַת מֵהֶן הִיא סוּף בִּרְכָה בְּפָנֵי עֲצָמָה. וְאוֹמְרִים רַבּוֹן כְּמוֹ שְׂמֵפֶרֶשׁ בְּסִימָן ק"ל (מֵאֵן דְּחֻזָּא חֲלָמָא) בְּשַׁעֲה שְׂמֵאֲרִיכִין בְּנִגּוּן הַתְּבוּת שְׁבַסוּף הַפְּסוּקִים דְּהִינוּ וְיִשְׁמְרֵךְ וְיִחַנֵּךְ שְׁלוֹם, עַד כָּאֵן. וְכָתַב עַל זֶה הַמָּגֵן אֲבִרָהֶם, וּבְשַׁעֲה שְׂמֵאֲרִיכִין בְּנִגּוּן, בְּסוּף הַתְּבָה, אֲבָל לֹא בְּעוֹד שְׂאוֹמְרִים הַתְּבָה, דְּאִזְ צָרִיךְ לְשַׁתַּק וְכו'. וְאִם תֹּאמַר כִּיֹּן שְׂמֵאֲרִיכִין בְּנִגּוּן אִם כֵּן לֹא מוֹעִיל הָאֲמִירָה, דְּהָא בְּעִי לְמִימַר בְּשַׁעֲה שְׁהֶם מְבָרְכִים, יֵשׁ לוֹמַר דְּלַעֲנִין זֶה לֹא חָשִׁיב עֲדִין סִיּוֹם בִּרְכָה וְכִדְאֲשַׁכְחֵן בְּשִׁמְעַי יִשְׂרָאֵל שְׂמֵאֲרִיךְ בַּד' דְּאַחַד אֶף עַל פִּי שְׁכָבֵר גָּמַר הַתְּבָה מְקָרִי קִבְּלַת עַל מַלְכוּת שָׁמַיִם (תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן ס"י כ"ו) עַד כָּאֵן לְשׁוֹן הַמָּגֵן אֲבִרָהֶם. וּמִדְּבָרֵי הַגִּר"ז נִרְאֶה שֶׁלֹּא רְאָה דְּבָרֵי הַתְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן בְּמִקּוּמוֹ, רַק מָה שֶׁהֵבִיא הַמָּגֵן אֲבִרָהֶם בְּשִׁמּוֹ, וְעַל פִּי זֶה הֵבִיא רְאִיָּה לְשִׁיטָתוֹ דְּהֶאֱרָכָה הִיא בְּמַחֲשָׁבָה בְּלִבָּד, מֵהָא דְּכָתַב שְׂמֵאֲרִיךְ בַּד' אֶף עַל פִּי שְׁכָבֵר גָּמַר הַתְּבָה. אֲמָנָם הַמָּגֵן אֲבִרָהֶם הָעֵתִיק הַדְּבָרִים בְּקִצּוֹר כְּדִרְכוֹ, וּלְשׁוֹן הַתְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן כֶּף הוּא, כִּי הֵאֵי גִּוְנָא אֲשַׁכְחֵן בְּפֶרֶק ב' דְּבִרְכוּת סְפָקוֹס בֶּן יוֹסֵף [הֵכִי אֵיתָא הֵתָם בְּתְרוּמַת הַדֶּשֶׁן, וְאִין צָרִיךְ לְמָה שֶׁהִגִּיהוּ שֵׁם סוּמְכוּס, כִּי כֵּן הִיא הַגִּרְסָא בַּמִּדְרָה"ג שֶׁצִּינּוּ לְעִיל עֵין שֵׁם] אוֹמַר כָּל הַמֵּאֲרִיךְ בְּאַחַד וְכו' וּבִדְלִי"ת, וּפִרְשׁ רִש"י וּבַד' יֵאֲרִיךְ וְלֹא בַחֲ"ת דְּכָל כְּמָה דְּאָמַר אֶחָ בְּלֹא ד' לֹא מִשְׁמַע מִיָּדִי וּמָה בָּצַע בְּהֶאֱרָכָתוֹ דְּקָא אָמַר, אֲבָל בַּד' יֵאֲרִיךְ. אֲלֵמָּא דְּכָל כְּמָה דְּלֹא גָמַר הַתְּבָה לֹא מִשְׁתַּמֵּעַ וְחָשִׁיב יוֹצֵא מִיָּדִי יְחוּד מַלְכוּת שָׁמַיִם, וְכִשְׁגָּמַר הַתְּבָה כָּלָה וּמֵאֲרִיךְ בְּסוּף הַבִּרְכָה מְקָרִי עֲדִין קִבְּלַת מַלְכוּת שָׁמַיִם, דָּאִם לֹא כֵּן מָה בָּצַע בְּהֶאֱרָכָת הַד', הֵכִא נָמִי אֶף עַל גַּב דְּאִין לוֹמַר שְׁבַח וּבִקְשָׁה אַחֲרֵת בְּעוֹד שֶׁהַכֹּהֲנִים לֹא סִימּוּ הַתְּבָה שֶׁל הַבִּרְכָה, מְכַל מְקוֹם לְאַחַר שְׁגָמְרוּ הַתְּבָה וּמֵאֲרִיכִין רַק בְּנִגּוּן הַהִבְרָה הָאַחֲרוֹנָה, מִסְתַּמָּא אִין קִפִּידָא תוּ בְּהִסְבֵּרַת פָּנִים וְכו'. עַד כָּאֵן לְשׁוֹנוֹ, הֵרִי שְׁהוֹסִיף וְכָתַב

בהדיא שגמר התבה כלה ומאריך בסוף הברכה וכו' ולא כתב דמאריך אחר כף, משמע דבסוף קריאת הד' גופה הוא דמאריך דומיא דנגון יברכה שמאריכין בסופה בעצמה. מלבד זה נדמה ברור דלשון ומאריך בסוף הברכה שכתב בתרומת הדשן טעות סופר וצריך לומר בסוף הברכה, דבלאו הכי אינו מובן, מאחר דמייירי בפסקא ההיא בענין ד' דאחד מאי שייטיה דברכה התי. אלא צריך לומר דנפל טעות בספרים מאחר שמדבר בתשובה זו בענין ברפת כהנים טעו לכתב הברכה, אבל צריך לומר הברכה. לפי זה מפרש הוא בדבריו דהאריכות היא בעצם בטוי הד', ולא במחשבה.

ד. מלבד זה נראה להוכיח מגוף הסוגיא בהפך, דאמרי' כל המאריך וכו' אמר רב אחא בר יעקב ובד', ופרש רש"י ולא בח', דכל כמה דאמר אח לא משמע מידי וכו'. הרי דאתא רב אחא לאפוקי דלא נימא דאריכות זו בח' היא, ולגבי הח' לא עלתה על לב איש דהינו בנשימה בינתיים או במחשבה, דעל ידי זה תפסק קריאת האות לגמרי, אלא פשיטא דהוא להאריך ממש בבטויה, ועל זה כתב רש"י מה בצע בהארכה זו דבהכי אין לה משמעות. ומנה דההארכה דבעינן שהיא בד' היא גם כן בבטויה.

ועין בפרוש תלמידי רבינו יונה דפליגי על רש"י וסוברים דבחי"ת צריך להאריך מעט כשעור שימליכהו בשמים וארץ, ובד' כשעור שימליכהו בד' רוחות, וכן פסק בשלחן ערוך. ועין עוד בפסקי מהרי"ץ בשם המגידל עוז שכתב שקבל מרבותיו שבחי"ת יש להאריך שליש ובד' שני שלישים, עד כאן. וכן איתא בסדר רב עמרם גאון שלא יחטף בחי"ת, אלא תולתא בח' ותרי תולתא בד'. וכן הוא בספר האשכול מהדורת אלבק עמוד י"ד בשם הגאונים. אמנם מהר"מ לונזאנו בספר שתי ידות דף ק"ו כתב דהרמב"ם וסמ"ג ור"י בספר היראה ורבי ירוחם סבירא להו כרש"י דאין להאריך בח', ושכן משמע בירושלמי שאמרו ובלבד בד' עין שם. ועין עוד בחדושי אגדות למהרש"א. [ובענין הארכה באל"ף, עין בפסקי מהרי"ץ שכתב בשם הזהר ומגידל עוז שלא להאריך בו כלל, ועין עוד בהשגות הראב"ד על הרמב"ם פ"ב מקריית שמע הלכה ט', וברא"ש פ"ב דברכות שכתב גם כן לא להאריך.

אָמנם בְּבֵית יוֹסֵף וּבְדַרְכֵי מֹשֶׁה הִבִּיאוּ בְּשֵׁם הַסֵּמ"ק לָכוֹן בְּאֶל"ף לֵה' שֶׁהוּא יְחִיד. וְעַיֵן עוֹד בְּסִדּוֹר הַר"ש מִגְרָמִיזָא.

וְהִנֵּה בְּסִפּוֹר יִסּוֹד וְשִׁרְשׁ הָעֲבוּדָה שֶׁעַד ד' פ"ה פֶּרֶשׁ דְּבָרֵי רַש"י דְּלַעֲלֵל בְּעֵינֵי שְׂלֵא לְהָאָרִיף בַּח' דְּרוּצָה לֹאמֵר דְּכַשְׁמַתְחִיל בְּהִבְרַת ח' בְּקִמְצָא לֹא יִרְגֹּשׁ הִבְרַת ח' רַק בְּהִתְחַלַּת הַמִּבְטָא, אִף אַחֵר כִּף כְּשִׁמְאָרִיף יוֹתֵר יִרְגֹּשׁ הִבְרַת אֶל"ף, כְּאֵלּוֹ אֹמֵר אֶחָד (הַסִּי"ת וְהָאֶל"ף קְמוּצִין) עַיֵן שָׁם. וּלְפִי קֶצֶר דַּעַתִּי מִשְׁמַעוֹת לְשׁוֹן רַש"י אֵינוֹ כֵּן, כִּי לֹא כָּתַב רַק מֶה בָּצַע בְּהָאָרְכָתוֹ דְּפִרוּשׁוֹ מֶה תוֹעֵלַת בְּכָה, וְלֹא כָּתַב שְׁזָה מְקַלְקֵל הַקְרִיָּאָה. וְנִרְאֶה דְּבִאֲרִיכוֹת מַעֲט אִף דְּמִשְׁתַּמֵּעַ כְּאֶל"ף לִית לֵן בֵּה, וְשִׁפִּיר חֲשִׁיב הָאָרְכָה בַּחִי"ת. וּמַעֲיֵן זֶה בְּמֶה שֶׁכָּתַב הַתְּרוּמַת הַדָּשָׁן שֶׁהִבְאִנוּ לַעֲלִיל שֶׁהַכֹּהֲנִים מֵאָרִיכִין בְּנִגּוֹן תַּבַּת וַיִּשְׁמְרֵהּ וְכו' דְּחֲשִׁיב שִׁיף לַתַּבָּה וְכו' אִף עַל גַּב דְּלִיכָא אֶלָּא הִבְרַת אֶל"ף בְּלִבָּד. [וְעַיֵן עוֹד בְּמִגּוֹן אֲבָרָהִם סִימֹן קכ"ד סְעִיף קטן י"ד]. אָמַנְם הַד' דְּאֶחָד כְּפִי מִבְטָאנוּ שִׁפִּיר מִבְטָאִין הַדִּל"ת כָּל מִשְׁפָּה אֲרִיכוּתָהּ, מֵאַחֵר דֶּהוּא שְׂוֹא נַח. וְעַל כָּל פָּנִים הַיִּסּוֹד וְשִׁרְשׁ הָעֲבוּדָה לְשִׁיטָתוֹ כָּתַב דְּמֵאָרִיף הַזֶּהר הַקְדוּשׁ בְּכַמָּה דְּוִכְתִּי דְּמִשְׁמַע מִנִּיהוּ דְּהַמְסִירוֹת נֶפֶשׁ דְּוִקָא בְּתַבַּת אֶחָד (כְּמוֹכָא לַעֲלִיל דְּבִיּוֹר הַמִּתְחִיל עוֹד) צָרִיף לֹאמֵר דְּאֵין הַפְּנוּנָה בְּהִבְרַת תַּבַּת אֶחָד, כִּי מִן הַנִּמְנָע הוּא לְהָאָרִיף בַּחִי"ת מִטַּעַם הַנִּזְכָּר לַעֲלִיל, וּבִדְאִי שְׁכֻנַּת הַזֶּהר דְּקֶאֱמֵר לְמַמְסָר נֶפְשִׁיהּ בְּאֶחָד רוּצָה לֹאמֵר כְּוִנַּת תַּבַּת אֶחָד וְכו' עַד כָּאן. אָמַנְם לְפִי הַמִּבְטָא גַם כְּוִנַּת הַזֶּהר הַקְדוּשׁ לְהָאָרִיף בְּד' עֲצָמָה, וְכַשֵּׁם שֶׁבְּגִמְרָא תִּנְיָא בְּסִתָּם כָּל הַמֵּאָרִיף בְּאֶחָד וְכו' מִפְּרָשֵׁינָן בְּתֵר הָכִי דֶּהֱיִנוּ בְּד' דְּוִקָא, הוּא הַדִּין בְּלִשׁוֹן הַזֶּהר הַקְדוּשׁ כֵּן הוּא, הַכֹּל הוֹלֵךְ אֶל מְקוֹם אֶחָד. וּמִצָּאֵתִי הָכִי בְּהִדְיָא בְּהַקְדָּמַת הַזֶּהר הַקְדוּשׁ דִּף י"ב א' בִּהְיוּא יִיחֻדָא אִיצְטְרִיף לְקִשְׁרָא בֵּה יִרְאֶה, דְּאֶצְטְרִיף לְאָרְכָא בְּד' דְּאֶחָד, דִּד' דְּאֶחָד גְּדוּלָּה וְכו' עַיֵן שָׁם. גַּם רָאִיתִי בְּבֵאוֹר הַגָּר"א עַל הַשְּׁלָחַן עֲרוּף שֶׁכָּתַב וְזֶה לְשׁוֹנוֹ, רַש"י וְשֶׁאֵר פּוֹסְקִים פִּרְשׁוּ שֶׁיִּכְוֵן הַכֹּל בְּד' [וְדִלָּא כִּהַשְּׁלָחַן עֲרוּף שֶׁפֶסֶק כְּרִבִּינוּ יוֹנָה, וְכִדְלַעֲלִיל דְּבִיּוֹר הַמִּתְחִיל וּמִלְבָּד] וְכֵן כָּתַב בַּזֶּהר וּבַתְּקוּנִים, עַד כָּאן.

וּמִצִּינוּ פִּיּוּצָא בְּזֶה בְּגִמְרָא בְּרִכוֹת דִּף מִזֵּי. תִּנּוּ רַבְּנָן אֵין עוֹנִין לֹא אָמֵן חֲטוּפָה וְכו' וְכָל הַמֵּאָרִיף בְּאָמֵן מֵאָרִיכִין לוֹ יָמָיו וְשְׁנוּתָיו, עַד כָּאן. שְׁזָה לְלִשׁוֹן

כל המאריך בד' מאריכין לו וכו'. וכשם דהתם, האריכות הוא בעצם הבטוי לא במחשבה או בנשימה, הוא הדין הכא, דיגיד עליו רעו. ועין בהגהות מימוניות פ"ו מהלכות ברכות שהביא מהירושלמי דשעור האריכות דאמן הוא כדי אמירת אל מלך נאמן, והובא דבריו בבית יוסף סימן קכ"ד ועין שם. (אכן מזה אין הכרע ברור, משום דאיכא דלא גרס הכי אלא ארפה, מאריכין לו וכו' כמו שכתב בדקדוקי סופרים שם אות ש' יעין שם).

גם מצינו עוד שם בדף נד: ג' דברים מאריכין ימיו ושנותיו של אדם, המאריך בתפלתו והמאריך על שלחנו והמאריך בבית הפסא. ומפרש התם בדף נ"ה. דהאי המאריך בתפלתו רוצה לומר דמפיש ברחמי עין שם. ועין עוד דף ל"ב: עוד נראה להוכיח מעבדא דר' עקיבא (דף סא:) שהיה מאריך באחד עד שיצתה נשמתו באחד. יצתה בת קול ואמרה אשרי רבי עקיבא שיצתה נשמתו באחד. ואי ההארכה היא במחשבה, מנא ידעי דהאריך בכוונה זו, דלמא בענין אחר הוה קא מכוון. ולא משמע דאמרו זה מלכ הבת קול שיצתה ואמרה אשרי וכו' אלא על פי מה ששמעו יוצא מפרש מפיו: (אף יש להעיר כי במקדש מלך על הזהר הקדוש שמות דף ק"ח ע"א כתב תוף דבריו, שר' עקיבא היה מאריך באחד ואומר "ואהבת" ולא יותר עין שם, אלא שלא ידעתי היכן נמצא כן. ושוב ראיתי דהכי איתא בזהר פקודי דף רנ"ד עמוד ב', ונפק נשמתיה בהא"י קרא ואהבת עין שם).

ומצאתי עוד להוכיח שאריכות זו היא בבטוי האות ד' עצמה מדברי שבלי הלקט סימן ט"ו שכתב אהא דגרסינן בגמרא (ברכות דף יג:) דשעור ההארכה כדי שתמליכהו בשמים ובארץ ובארבע רוחות העולם. שיש מפרשים ברמיזה, ויש מפרשים במחשבה, עד כאן. וכשם שלמאן דמפרשי ברמיזה בהכרח הינו דשעור אריכות בטויה יהיה כדי זמן שרומז לשמים וארץ וכו' ולא כהמשך לקריאת הדל"ת, הוא הדין למאן דמפרשי במחשבה. [ויש לעין בספר חרדים פרק חמישי דף ט"ל שצריך עיון איך דעתו בזה]. ועין עוד בענין הארכה בד', להרב הגאון יעקב חיים סופר שליט"א בספר כנסת יעקב דף י"ד ט"ו:

והדברים ברוּרִים ופְּשוּטִים וְעֵדִים לְעֶצְמָם שְׂרַבְנֵי הָאֲשֻׁכְנָזִים נִכְנָסוּ לְדַחְקִים לְפָרֶשׁ אֶפְשָׁרוֹת הֶהָאֲרָכָה בַּד' מֵאַחֵר דְּלֹא הָיָה מְקַבֵּל בְּיָדָם מִבְּטָא ד' רְפוּיָה. וְהִנֵּה מֵהִתּוֹסְפוֹת בְּנִדְהָ דָּף לֹו: דְּבוּר הַמִּתְחִיל גְּדִיָּיָה, מוֹכַח דְּבִזְמָנָם יָדְעוּ מֵהֶפְרֶשׁ שֶׁבִין הַדְּגוּשָׁה לְרְפוּיָה, שָׁכַן פֶּרְשׁוֹ הֵהוּא עֲבָדָא דְרַב דָּאֵמַר לְרַב אֲסִי זִל צְנַעִיָּה וְאִי לֹא צִיַּת גְּדִיָּיָה, וְהוּא גְּדִיָּיָה, דְּרוּצָה לֹוֹמַר דֵּהוּא אָמַר לִיָּה בַּד' רְפוּיָה שֶׁפְּרוּשׁוֹ מְשַׁכְּהוּ בְּדָבָרִים, תַּרְגוּם מְשַׁכּוֹ נִגּוּדוֹ [וְתַרְגוּם שְׁלָנוּ אֲתַנְגִּידוּ] וְהוּא סָבַר דָּאֵמַר לִיָּה גְּדִיָּיָה בְּדָגֶשׁ שֶׁפְּרוּשׁוֹ הַכְרִיתוֹ בְּשִׁמְתָא, מְלִשׁוֹן גָּדוֹ אֵילָנָא עֵין שָׁם. וְכֵן הוּא בְּתוֹסְפֵי הָרָא"ש שָׁם.

וּבָזָה אֶתִּי שִׁפִּיר דְּבָרֵי רִש"י וְתַרּוּמַת הַדָּשָׁן הַנִּזְכָּרִים לְעִיל דְּמוּכָח מֵהֶם דִּהָאֲרִיכוֹת הִיא בְּעֶצֶם בְּטוּיָה, דְּבִזְמָנָם הָיוּ יוֹדְעִים בְּבִטּוּיָה. [וְעֵין עוֹד בְּפְרוּשׁ רִש"י בְּעֶרּוּבִין דָּף נִג: דְּמוּכָח שֶׁמִּבְּחִין בֵּין טִי"ת לְתִי"ו, וּבֵין כ"ף לְקו"ף, וְגַם מִבְּטָא אוֹתִיּוֹת אֵלּוּ נִשְׁתַּכַּח אַחֵר זֶה בְּקַהֲלוֹת הָאֲשֻׁכְנָזִים הֶהְפְּרֶשׁ שְׁבִינֵיהֶם].

אֲמָנָם בְּמִשְׁךְ הַדּוּרוֹת נִשְׁתַּכַּח אֶצְלָם מִבְּטָאָה, אוֹ שֶׁנִּשְׁתַּכַּח וְנִדְמָה לְקִרְיַת אוֹת ז' שֶׁהַד' הָרְפוּיָה קְרוּבָה אֵלֶיהָ. וְעַל יְדֵי זֶה מִשְׁתַּנָּה הַמִּשְׁמָעוֹת וְהַבְּטוּי לְגַמְרִי, עַל כֵּן הָעֵדִיפוּ לְקִרְוָתָהּ כְּדְּגוּשָׁה. [וְעֵין עוֹד מֵה שֶׁכְּתַבְתִּי בְּסִיעֵתָא דְּשִׁמְיָא בְּ"עִיגִי יִצְחָק" עַל שְׁלַחַן עֲרוּךְ הַמְּקָצֵר הַלְכוֹת בִּיצָה שֶׁנִּמְצָא בָּהּ דָם, סִי' קִכְט הָעֶרְהָ י"א ד"ה "וּפְרוּשׁ"] וְכִיּוּצָא בָּזָה הַתִּי"ו הָרְפוּיָה, שֶׁקּוֹרִין הֵן אוֹתוֹ עַד הַיּוֹם כְּסִמָּ"ף שֶׁלֹא כְּמִשְׁפָּט (וְכַבֵּר הֵיעֵב"ץ בְּסוּלָם בֵּית אֵל דָּף ו' ע"א עֲמַד ע"ז דֵּהוּא טַעוֹת גְּמוּר) וְהַדְּבָר נוֹלֵד מִחֲמַת שִׁישׁ קְרִיבָה בְּמוּצָא בְּטוּי הַתִּי"ו הָרְפוּיָה לְבְטוּי הַסִּמָּ"ף. וְהַגּוֹרֵם לָזֶה הוּא מִבְּטָא גּוּיִי הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר נִפְּצוּ שָׁמָּה, שֶׁלְרַב רַבָּם אֵין בְּטוּיִים אֵלּוּ בְּלִשׁוֹנָם. וְהָאֵמֶת כְּמִבְּטָאָנוּ בְּקִרְיַתָּנוּ.

[וְעַל זֶה שֶׁמִּבְּטָא הַד' הָרְפוּיָה קְרוּב אֵל מִבְּטָא הַז', כְּתַב הָרַב נֶאֱמָ"ן ס"ט בְּמִבּוּא לְסִפְרָ קִשְׁטֵי אֲמָרִי אֵמֶת, שְׁלֹזָה כּוֹן הַפִּיטָן ר' שְׁלֹמָה בֶּן גְּבִירֹל ז"ל בְּשִׁירוֹ "לֹאֲטֹף דְּבָרֵי שִׁירָה דְּבוּרָה", שֶׁכְּתַב "מִיחֲדָת וּמֵאַרְכָּת בְּאַחַד, וּמִתְּזַת בְּזָכָר רָם וְנוֹרָא", כְּלוֹמַר שֶׁהַדְּבוּרָה בְּזִמְזוּמָהּ מְזַכֵּרָה מִי שֶׁמֵּאַרְיָה בַּד' שֶׁל אַחַד, וְדְבָרֵי פִי חָכָם חָן. נש"ר].

המורם מכל האמור בסיעתא דשמיא:

א. המאריכים באחד ואומרים אחדו, אחד, אחד - ודאי טועים הם לדעת כל הפוסקים, שהרי מוסיפים תנועה לד', כשדינה להיות בשוא נח. וכן אין לומר אחאד שאין זה מאריך ב'ד' אלא ב'ח', ועוד שמוסיף א' שאינה צריכה.

ב. אין אפשרות כלל להאריך ב'ד' אם קוראים אותה כמבטאה הנפוץ בזמננו, שזו ד' דגושה, אלא רק בקריאתה ב'ד' רפה. ומצוה לשמע וללמוד את מבטאה האמיתי מפני התימנים והבבלים.

ויש לעורר על שני דברים נוספים:

ג. גם היודעים לבטא ה'ד' הרפה, יזהרו לא להתחיל ב'ד' דגושה ולעבר ממנה לרפויה, אלא תהיה רפויה מתחלת מבטאה ממש, מיד לאחר ה'ח'.

ד. מי שאינו יודע לבטא ה'ד' הרפויה כהלכתה, או שמתחלפת לו ה'ד' ב'ז', עדיף שיאמר את התבה כרגיל, ולא יאריך לא ב'ד' ולא ב'ח'.

